

Az újvidéki «Nagy-rét» madár- világa.

Irta DR. SZLÁVY KORNÉL.

A „civilizáció“ jelszó mögé bújó emberi kapzsiság a „földéhség“-től hajtva és ösztönözve a múlt század utolsó két évtizedében fokozott energiával vetette magát rá a mocsarak, rétek, dunamenti árterek és kiöntések lecsapolására és ármentesítésére, még pedig oly eredménnyel, hogy a mai napig fennmaradt nagyobb magyarországi rétségeket az ember a két keze ujain elsorolhatja.

Igaz, hogy a dunai és különösen a tiszai halbőség megszűnt s a halállomány a felére süllyedt, a rétmenti községek pedig megtanulták a saját kárukon, hogy mi az a „pénzválság“, no de ez más lapra tartozik, a fő az, hogy a „kultura“ haladjon.

A lecsapolás a vizimadarak eldorádóit megsemmisítvén, azoknak szaporodását s az eddigi számban való fennmaradását lehetetlenné tette. A többit aztán elvégezte a vasárnapi puskások, floberező és „tojást gyűjtő“ gyermekek és inasok, s lövöldöző s tojástszedő halászok hada.

Oly tökéletes a pusztulás, hogy a szemlélőt okvetlenül elfogja a keserűség, ha a mai kihalt Dunát a 15 év előtti folyamattal hasonlítja össze, a mikor még a régi szép időknek legalább a romjai megvoltak.

BALDAMUS nagy mesterünk, azt hiszem, meg lenne lepve, ha az általa oly mesterien leírt „Fehér mocsár“-ba, meg a többi rétségebbe, illetőleg azoknak helyére eljutna s látná a változást.

A hires titeli rét, a mosorini rét, a zsablyai rét, a kovili rét mind-mind megszüntek, s helyükben az egykori ornist egy-két fürj helyettesíti, illetve pótolja.

Die Vogelwelt des grossen Riedes in Ujvidék.

VON DR. KORNEL V. SZLÁVY.

Die unter dem Deckmantel der „Civilisation“ lauende menschliche Habsucht verlegte sich vom „Feld-Heisshunger“ getrieben in den letzten Dezennien des vorigen Jahrhunderts mit erhöhter Energie auf das Trockenlegen und Eindämmen der Sümpfe und Riede, sowie Überschwemmungsgebiete der Donau, u. zw. mit solchem Erfolge, dass man heutzutage die noch vorhandenen grösseren Riede Ungarns an den Fingern abzählen könnte.

Freilich ist der Fischreichtum der Donau, und besonders derjenige der Tisza verschwunden, und der Fischbestand auf die Hälfte reduziert, und lernten auch die Einwohner der Riedgemeinden an ihrem eigenen Schaden die „Geldkrise“ kennen, doch gehört dies auf ein anderes Blatt: die Hauptsache ist, dass die „Kultur“ fortschreite.

Durch das Trockenlegen wurden die Eldorados der Wasservögel vernichtet und deren Fortpflanzung sowie die Erhaltung des Artbestandes in der bisherigen Menge unmöglich gemacht. Das übrige wurde von dem Heere der Sonntagsjäger, der „eiersammelnden“ und mit Flaubert bewaffneten Jugend und Lehrjungen, sowie der eiersammelnden und jagenden Fischer beendet.

Die Vernichtung ist so vollständig, dass der Beobachter unbedingt von Erbitterung ergriffen wird, wenn er die heutige ausgestorbene Donau mit dem Bestande vor 15 Jahren vergleicht, als wenigstens noch die Überbleibsel der entschwundenen schönen Zeiten vorhanden waren.

Altmeister BALDAMUS würde, glaube ich, sehr überrascht sein, wenn er in den so meisterhaft geschilderten „Weissen Morast“ und in die übrigen Riede, beziehungsweise auf deren Plätze geraten würde, und die grossen Veränderungen schauen müsste.

Die berühmten Riede von Titel, Mosorin, Zsablya und Kovil sind alle verschwunden, und wird die einstige Ornist derselben durch einige Wachteln vertreten, resp. ersetzt.

A BARNA RETI HÉJA FÉSZKE. UJVIDEKI NAGYRÉT.
NEST DER ROHRWEIHE. GROSSES RIED VON UJVIDEK.

A VÖRÖSGÉM FÉSZKE. UJVIDEKI NAGYRÉT.
NEST DES PURPURREIHERS. GROSSES RIED VON UJVIDEK.

DR. SZLÁVY KORNÉL FÉNYKÉPFÖLVÉTELEI. — PHOTOGRAPHISCHE AUFNAHMEN VON DR. KORNEL V. SZLÁVY

ÜSTÖKÖGÉMEK ÉS BAKCSÓK FÉSZEKTELEPE. UJVIDEKI FÜZES.
KOLONIE VON SCHOFF- UND NACHTREIHERN. WEIDENWALD VON UJVIDEK.

NÁDIRIGÓ FÉSZKE. UJVIDEKI NAGYRÉT.
NEST DES DROSSELROHRSANGERS. GROSSES RIED VON UJVIDEK.

DR. SZLÁVY KORNÉL FÉNYKÉPFÖLVÉTELEI. — PHOTOGRAPHISCHE AUFNAHMEN VON DR. KORNEL V. SZLÁVY.

A SZÜRKE VADLÚD FÉSZKE. UJVIDÉKI NAGYRÉT.
NEST DER GRAUGANS. GROSSES RIED VON UJVIDÉK.

A KORMOS SZERKŐ FÉSZKE. UJVIDÉKI NAGYRÉT.
NEST DER TRAUERSEESCHWALBE. GROSSES RIED VON UJVIDÉK.

ÜSTÖKÖSGÉMEK FÉSZKEI. UJVIDÉKI NAGRÉT.
NESTER DES SCHOPFREIHERS. GROSSES RIED VON UJVIDÉK.

ÜSTÖKÖSGÉMEK FIÓKÁI. UJVIDÉKI NAGRÉT.
JUNGE SCHOPFREIHER. GROSSES RIED VON UJVIDÉK.

Hosszú lenne a névsor, ha az összes megszűnt réteket mind fel akarnók sorolni s egy-két évtized múlva azoknak az emléke is ki fog veszni s el fog mulni.

Örök kár, hogy sem a kovili, sem a titeli, sem a mosorini rétekből nincsenek fényképfelvételeink s az eddig közzétett feljegyzések is csak egy-két rövid czikkből állanak. Mit nem adnának egy magyarországi darú- vagy pelikán-fényképfelvételért, akár az öreg madárról, akár fiatalról, akár a fészekről! Ennek elérése ma már lehetetlen!

Igyekezzünk tehát addig, a míg nem késő, összehordani minden emléket ez elmult világról, hogy unokáinknak némi fogalma legyen e sajnós már soha többé vissza nem térő madár- és vadászeldorádókról.

A lecsapolás végzete elérte az újvidéki „Nagyrétet“ is, s az erre vonatkozó jegyzeteimből és fotografikus felvételeimből egy kis emléket akarok állítani szerény viszonzásul az abban eltöltött számtalan kellemes órákért.

Újvidék várostól északkeletre terül el a „Nagyrét“ körülbelül 500 hold kiterjedésben, s azt a Dunától, illetve annak árterületétől gát választja el. Ezt fontos körülménynek tartom, mert a gémfélék tapasztalásom szerint csakis ármentes helyen költenek a nádban — mint az az „én“ rétemben volt — míg ellenben a dunai szigeteken és ártereken mindig fákra rakják fészükét.

A mocsárt délről és nyugatról erdők, egybeült szántók és legelők határolják s annak növényzetét majdnem tisztára nád (*Arundo phragmites*) képezi, míg a csatornákat *Stratiotes aloides* s a tisztásokat *Nymphaea alba* lepik el.

A madárvilág e területen idyllikus nyugalmat élvezett, mert a nád s a *Stratiotes* oly

Aquila XV.

Es wäre eine lange Liste, wenn man alle verschwundenen Riede anführen wollte: nach ein-zwei Dezentennien wird selbst die Erinnerung an dieselben entschwunden sein.

Es ist ewig Schade, dass wir aus den Rieden von Titel, Kovil und Mosorin keine photographischen Aufnahmen besitzen, und dass die bisher publizierten Aufzeichnungen über dieselben nur aus einigen kurzen Artikeln bestehen. Was würde man nicht geben für eine photographische Aufnahme eines Kranichs oder eines Pelikans aus Ungarn, gleichgiltig, ob sich dieselbe auf einen alten oder jungen Vogel oder auf ein Nest bezieht! Heute ist die Erreichung einer solchen ein Ding der Unmöglichkeit!

Es muss daher, so lange es nicht zu spät ist, danach getrachtet werden alle Denkmäler dieser entschwundenen Welt zu bergen, um unseren Nachkommen wenigstens einen Begriff von diesen leider nimmer wiederkehrenden Vogel- und Jagd-Eldorados zu überliefern.

Das Schicksal der Trockenlegung ereilte auch das sogenannte „grosse Ried“ in Újvidék, und möchte ich demselben auf Grund meiner Notizen und photographischen Aufnahmen ein kleines Denkmal erheben als bescheidene Erwidernng für die vielen angenehmen Stunden, welche ich darin verbrachte.

Das „grosse Ried“ liegt nordwestlich von der Stadt Újvidék, besitzt einen Flächenraum von ungefähr 500 Joch, und wird von der Donau, resp. dem Inundationsgebiete derselben durch einen Damm getrennt. Ich halte diesen Umstand für sehr wichtig, da nach meinen Erfahrungen die Reiher ihre Nester nur dann im Rohrwalde anlegen — wie dies in „meinem“ Riede der Fall war — wenn dieser vor Überschwemmungen gesichert ist. Auf den Donau-Inseln und in den Inundationsgebieten wurden die Horste immer auf Bäumen angelegt.

Der Sumpf wird im Süden und Westen von Waldungen, ansonsten von Äckern und Viehweiden begrenzt. Die Vegetation besteht fast ausschliesslich aus Schilfrohr (*Arundo phragmites*), während die Rohrdrehstiche mit *Stratiotes aloides*, die Lichtungen mit *Nymphaea alba* bewachsen sind.

Die Vogelwelt lebte hier in idyllischer Ungestörtheit, indem das Schilfrohr und die

nehézzé tették az előrehaladást, hogy nyáron még a halászok se igen jártak benne s legfeljebb néha-néha mentek be a gémtelpre, hogy 100—150 batlatojással megrakodva térjenek vissza s azokat bográcsban kifőzvé menüjükön lendítsenek. Vadászember pedig — hál' Istennek — nem járt benne, mert a vadászat inkább a rét szelére szorult: réczehúzás és sárszalonkázás.

A madárvilágot legjobban egy június közepén rendezett kiránduláson ismerhetjük meg, melynek vázolását az alábbiakban fogom megkísérelni.

Újvidékről egy órai kocsizás a „Füzes“ mellett kivisz az úgynevezett Joszimfokhoz, mely esatorna a rébe s az abban levő egyetlen tisztásig vezet, azaz vezetne, ha a *Stratiotes* engedné.

Puskáinkat, fotografus gépeinket s a többi „zókmókot“ a ladikba kellő gonddal és szakértelemmel beraktározván tolorudat ragadunk, s nekivágunk a esatornát borító *Stratiotes*-szőnyegnek. Ez a szőnyeg s a normálnál alacsonyabb vizállás párosítva a hősséggel a behatolást annyira megnehezítik, hogy a másfél kilométeres út megtevése két órát vesz igénybe. A theoretikusok szerint útközben tekintettel a hősségre boros vizet inni nem szabad, mert az elbágyasztja az embert, én azonban részemről inkább a praxis embereivel tartok.

A esatornán fél kilométert előrehaladva a rébe érünk. Fejünk fölött gyors egymásutánban vörös gémekek, bakesók, üstökös gémekek, batlák (*Ardea purpurea*, *Nycticorax nycticorax*, *Ardea ralloides*, *Plegadis falcinellus*) húznak a dunai kiöntésekről — a hol élelmüket szerzik — a gémtelpre.

A vörös gémekek egyesével, a bakesók és üstökös gémekek ketten-hárman, s a batlák majdnem mindig esapatostól jönnek.

Az élénkséget fokozzák a nád felett minduntalan felbukkanó barna rétibéjják (*Circus aeruginosus*) és hamvas varjak (*Corvus cornix*), melyek a gémtelpeken állandóan terített asztalt találnak.

Wasser-Aloë das Eindringen derartig erschweren, dass während des Sommers selbst die Fischer nur manchmal darin verkehrten, hauptsächlich wegen der Reiherkolonie, aus welcher sie mit 100—150 Ibiseiern beladen heimkehrten, welche, der Menage-Aufbesserung dienend, in den Kochkessel wanderten. Die Jäger hielten sich — Gott sei Dank — fern, und wurde nur an dem Rande des Riedes auf Enten und Moorschnepfen Jagd gemacht.

Mit der Vogelwelt kann man am besten während eines Mitte Juni veranstalteten Ausfluges bekannt werden, welchen ich im Nachstehenden zu schildern versuche

Von Ujvidék fährt man eine Stunde per Wagen an dem Weidenwald vorbei zu dem sogenannten Joszimgraben, welcher in die einzige Lichtung des Riedes führt, — resp. führen würde, wenn es die Wasser-Aloë gestatten würde.

Nachdem die Gewehre, die photographischen Apparate und das übrige „Pack“ mit entsprechender Sorgfalt und Fachkenntnis eingeschifft sind, wird die Ruderstange ergriffen, und auf den *Stratiotes*-Teppich, welcher den Graben überdeckt, losgegangen. Dieser Teppich, dann der niedrige Wasserstand und die Hitze erschweren das Vordringen derartig, dass man zur Zurücklegung dieser anderthalb Kilometer langen Strecke zwei Stunden benötigt. Laut den Theoretikern sollte man während des Weges mit Hinsicht auf die Hitze kein mit Wein gemischtes Wasser trinken, da man dadurch ermattet würde; meinerseits halte ich es jedoch lieber mit den Praktikern.

Nachdem wir im Graben einen halben Kilometer vorgedrungen sind, wird das Ried erreicht. Über unsere Köpfe ziehen in raschem Nacheinander Purpurreiher, Nachtreiher, Rallenreiher und Ibisse (*Ardea purpurea*, *Nycticorax nycticorax*, *Ardea ralloides*, *Plegadis falcinellus*) von den Donau-Überschwemmungen — wo sie ihrer Nahrung nachgehen — der Reiherkolonie zu. Die Purpurreiher kommen einzeln, die Nacht- und Rallenreiher zu zweien oder dreien, die Ibisse meistens in Flügen.

Das lebhaftes Treiben wird durch das fortwährende Auftauchen von Rohrweihen (*Circus aeruginosus*) und Nebelkrähen (*Corvus cornix*), welche einen ständig gedeckten Tisch in der Reiherkolonie besitzen, noch erhöht.

A gémtelep helye a nádban évről-évre változik, s e célra annak lakói mindig oly részt keresnek ki, hol az előző évi nádat a tél folyamán nem vágta le. A telep helyét a nyüzsgő méhrajként felrepülő és beszálló madarakról könnyű megállapítani. Annak irányában törtetve ladikunkkal minduntalan pihenőt tartunk s nemsokára egy ily pihenő alkalmával különös hang üti meg fülünket, olyféleképpen, mintha a „czek“ szócskát számtalan torok különféle gyorsaságban és hangnemben ismételné. Ez a fiatal gémelek zenéje.

Negyedórai fáradozás után végre elérkezünk az első vörösgém-fészkekhez. E „rideg“ madarak mindig kerülnek a gémtelep zaját, s akörül 100—200 lépésnyi körben elszórva fészkelnek. Továbbhaladva fülsiketítő zaj, sipítás, krakogás közt végre beérkezünk a gémtelepre.

A ladik a fészkek között végleg megrekedvén, az előrehaladásról lemondunk s szemlét tartunk az „állomány“ fölött. A fészkelők száma évente valamelyest ingadozik s átlagban a következő:

<i>Ardea purpurea</i> . . .	100—150 pár,
<i>Nycticorax nycticorax</i> . . .	500 „
<i>Ardea ralloides</i> . . .	500 „
<i>Plegadis falcinellus</i> . . .	20—600 „

Legszeszélyesebbek voltak a legutóbbiak a megjelenésben s megesett, hogy egyes években egyáltalán nem jelentek meg. Kócsag fészkelése soha sem lett határozottsággal megállapítva, s azt csak az őszi és tavaszi vonuláson észleltem. Kanalas gém (*Platalea leucorodia*) 1901. évben akart egy pár fészkelni, de nem telepedett meg. *Ardea cinerea* pedig csak némely évben fészkel 1—2 párban.

Az összes fészkek másfél méteres mélygű viz felett tiszta nádasban letöredezett és letaposott nádszálakra vannak építve, azok anyaga tiszta nád, kivéve a batlákat, melyek

Der Platz der Reiherkolonie wird im Rohrwalde von Jahr zu Jahr gewechselt, und wird dazu von den Bewohnern derselben immer eine solche Stelle gewählt, wo das vorjährige Rohr im Winter nicht geschnitten wurde. Der Platz ist an den gleich einem Bienen-schwarme wimmelnden ab- und zufliegenden Vögeln leicht zu bestimmen. In dieser Richtung vordringend, muss so manchmal Halt gemacht werden, und bald dringt während eines solchen Haltes ein absonderlicher Ton an unser Ohr; es ist als ob das Wörtchen „zeck“ aus unzählbaren Kehlen in verschiedenen Tonhöhen und mit verschiedener Schnelligkeit wiederholt würde. Es ist dies die Musik der jungen Reiher. Nach einer Viertelstunde erreichen wir das erste Purpurreiher-Nest. Diese für sich lebenden Vögel vermeiden immer die lärmgefüllte Kolonie, und nisten vereinzelt in einem 100—200 Schritte betragenden Umkreise derselben. Noch weiter vordringend, erreichen wir unter ohrenbetäubendem Lärme, Gekrächze und Gezeter endlich die Kolonie.

Indem der Kahn zwischen den Nestern endgiltig stecken bleibt, müssen wir von einem weiteren Vordringen absehen, und wird nun der Bestand der Kolonie in Augenschein genommen. Die Anzahl der Brutpaare zeigt alljährlich einige Schwankungen; die durchschnittliche Anzahl derselben kann folgendermassen angegeben werden:

<i>Ardea purpurea</i> . . .	100—150 Paare
<i>Nycticorax nycticorax</i> . . .	500 „
<i>Ardea ralloides</i> . . .	500 „
<i>Plegadis falcinellus</i> . . .	20—600 „

Die letzte Art zeigte die grössten Schwankungen, und es kam vor, dass sie in manchen Jahren gar nicht erschienen. Das Brüten von Silber und Edelreihern konnte niemals bestimmt nachgewiesen werden, und beobachtete ich dieselben nur während des Frühjahrs- und Herbstzuges. Ein Paar des Löffelreihers (*Platalea leucorodia*) machte im Jahre 1901 Anstalten zum Brüten, doch wurde nichts daraus. *Ardea cinerea* brütete nur in manchen Jahren in 1—2 Paaren.

Sämtliche Nester befinden sich über dem anderthalb Meter tiefen Wasser im reinen Rohrwalde, und sind auf niedergebrochene und niedergetrete Rohrstengel gebaut; als

néha száraz vékony fűzfavesszőket is felhasználnak. A fészkek átmérője $\frac{1}{4}$ métertől 1 méterig terjed, s annak magassága a víz színe fölött $\frac{1}{2}$ métertől 2 méterig változik. Mindkét irányban a minimumot az *A. ralloides*, a maximumot pedig az *A. purpurea*, s a kettő közt az átmenetet a *Nycticorax* és a *Plegadis* képviseli. Némely *A. purpurea* fészkek oly erős, hogy ráülve kibírja az embert. Az emberrel szemben a legvadabb az *Ardea cinerea*, *A. purpurea* és *Plegadis*, ellenben a *Nycticorax* és *A. ralloides* még lövöldözéssel sem zavarható fel fészkeiről és sokszor egész szelidek. Röpkülésben határozottan az *A. ralloides* a legfürgébb.

A batlák, üstökös-gémek és bakesók az alkalmas helyeken oly sűrűn építik fészkeiket, hogy asztalnagyságú helyen 5—6 is van. Van is aztán köztük hadakozás és kiabálás.

A tojások közt az abnormitás ritka; én egyetlen egyet találtam s az egy szivaralakúan megnyúlt bakesótojás volt.

A tojásrakásban a vörösgémek az elsők, ők már május elején nagyban kotlanak, utánuk jönnek a bakesók, ezeket az üstökös-gémek követik s a sort a batlák zárják be, úgy hogy mire legutóbbiaknak fészkelje teljes, addigra már sok vörösgém ki is kelt.

A halászkok állítása szerint csakis a batlatojás ehető, ez azonban szerintük jó.

Június közepe táján a batlák már nagyban ülnek, s akkor kezdi a gémtelep az aromáját kapni a sok elhullatott s a fiatalok által el nem fogyasztott haltól, békalárvától és a vízbe pottyant és elpusztult gémfiókától. Fel-tűnő, hogy a fiatalok eleinte nagyon ügyetlenek a nád közt való mászkálásban s később se tesznek valami jártasságra szert.

A kolóniában évek előtt fészkeltek 8—10 pár kis kárókatona (*Phalacrocorax pygmaeus*) is, ezek azonban az utolsó években kimaradtak. Fészküket nem sikerült megtalálnom s általában féltékenységükkel a többiek közül kiritáltak.

Baummateriale wird ausschliesslich Rohr verwendet mit Ausnahme der Ibisse, welche manchmal auch trockene schwache Weidenreiser benützen. Der Durchmesser der Nester beträgt $\frac{1}{4}$ bis 1 Meter, die Höhe über dem Wasser $\frac{1}{2}$ bis 2 Meter. In jeder Richtung wird das Minimum von *A. ralloides*, das Maximum von *A. purpurea*, und der Übergang durch *Nycticorax* und *Plegadis* vertreten. Manche Nester von *A. purpurea* sind so stark, dass sie den Menschen zu tragen vermögen. Dem Menschen gegenüber ist *Ardea cinerea*, *A. purpurea* und *Plegadis* am scheuesten, während *Nycticorax* und *A. ralloides* nicht einmal durch Schüsse von ihren Nestern aufgeschreckt werden können, und oft ganz zutraulich sind. Im Fluge ist jedenfalls der Rallenreiher der behendeste.

Die Ibisse, Rallenreiher und Nachtreiher bauen an geeigneten Stellen ihre Nester so dicht nebeneinander, dass auf einer Fläche von Tischgrösse oft 5—6 zu finden sind. Die Folge davon ist natürlich Zank und Hader mit Lärm.

Unter den Eiern gibt es selten Abnormitäten: ich fand solche nur ein einziges Mal, nämlich ein zigarrenartig verlängertes Ei des Nachtreihers.

Das Eierlegen wird von den Purpurreihern begonnen, welche Anfang Mai grösstenteils schon brüten, diesen folgen die Nachtreiher, dann die Schopfreiher und zuletzt die Ibisse, so dass die letzten erst volle Gelege haben, wenn viele Purpurreiher schon Junge besitzen. Laut den Fischern sind nur die Ibiseier geniessbar, und sollen dieselben sehr gut sein.

Mitte Juni, wenn die Ibisse schon fest brüten, bekommt die Kolonie ihr Aroma von den vielen herabgefallenen und von den Jungen nicht verzehrten Fischen, Froschlärven und von den ins Wasser gefallenen und zugrundegegangenen Reiherjungen. Es ist sehr auffallend, dass die Jungen anfangs sehr ungeschickt im Rohre herumklettern, und auch später keine nennenswerte Geschicklichkeit darin erreichen.

Vor Jahren nisteten in der Kolonie 8—10 Paare der Zwergscharbe (*Phalacrocorax pygmaeus*), doch blieben dieselben in den letzten Jahren aus. Ihre Nester konnte ich nicht auffinden und waren sie unter den übrigen Arten durch ihr ungemein scheues Wesen sehr auffallend.

A gémtelenen vagy pedig annak közvetlen közelében mindig fészkel 1—2 pár barna rétiléja (*Circus aeruginosus*) s azok fészket a vörös gémekétől csak az különbözteti meg, hogy építéséhez nemcsak nádat, hanem veszőket és galyakat is használnak. Úgy látszik szereti a gémek társaságát a kis vöcsök (*Colymbus fluviatilis*), mert fészket többször találtam a gémtelenen, sőt kétszer közvetlen a vörösgém fészke alatt. Hasonlókép a nádirigó (*Acrocephalus arundinaceus*) is egy esetben fészket félméterre építette a vörösgém fészketől annál valamivel alacsonyabban.

A fészkelési idő különbözőségét jól mutatja a csatolt két fénykép, mert míg a vörösgém-fészkenél a fiatal nád még nem nőtte túl a tavalit, addig az üstökösgémek fészkecsopotjánál az már teljesen kinőtt.

Végig élvezvén a gémtelen nyüzsgő életét egy-két fényképfelvételt csinálunk, mely dolog azonban a rében nem oly egyszerű, mint az ember himé. Ezt elvégezvén előkerül a puska s feltűzött különféle vízimadár lelövése után búcsút mondunk a társaságnak s újból végig-élvezzük a nádat s utóbb a *Stratiotest* is.

Ilyen egy réti kirándulás lefolyása s legfeljebb az a különbség az egyes exkurziók között, hogy míg egyszer az embert a hőség-től a guta majd megüti, máskor ellenben hőrig ázik, avagy pedig „csak“ kifordul a ladikból s örülhet, ha a fotografusfelszerelés nem potyog a vízbe. Ha alacsony a víz, úgy még tolorúddal sem lehet boldogulni s ez esetben gázolva kell a ladikot vontatni a pióczák élénk érdeklődése közt. Az eltévedés se utolsó dolog, szerencsére azonban ritkán fordul elő.

Az előzőekben felsoroltakon felül még az alábbi madárfajokat észleltem:

A szürke lúd (*Anser anser*) 6—8 párban minden évben fészkel a rében elszórva, fészkei, illetve tojásai közül azonban sok

In der Kolonie oder in deren unmittelbaren Umgebung nisten immer 1—2 Paar Rohrweihen (*Circus aeruginosus*), deren Nester sich von denen der Purpurreiher nur dadurch unterscheiden, dass als Baumaterialie nicht nur Rohr, sondern auch Reiser und Zweige verwendet werden. Wie es scheint liebt auch der Zwergtaucher (*Colymbus fluviatilis*) die Gesellschaft der Reiher, da ich dessen Nest öfter in der Kolonie fand, zweimal sogar unmittelbar unter einem Purpurreiher-Neste. Ebenso fand ich auch einmal das Nest eines Drosselrohrsängers (*Acrocephalus arundinaceus*) $\frac{1}{2}$ Meter neben einem Purpurreiher-Neste, noch etwas tiefer als dieses gelegen.

Der Unterschied in der Brutzeit wird durch die beiden anbei gegebenen Photographien sehr anschaulich gemacht, denn während beim Neste des Purpurreihers das junge Rohr noch nicht über das vorjährige hinausreicht, ist dasselbe bei der Nestergruppe der Schopfreier schon vollständig emporgeschossen.

Nachdem wir uns an dem wimmelnden Leben der Reiherkolonie ergötzt haben, werden einige photographische Aufnahmen gemacht, was jedoch im Riede keine so leichte Aufgabe ist, als man glauben möchte. Danach wird das Gewehr hervorgenommen und nach dem Abschusse eines halben Dutzend Wasservögel sagen wir der Gesellschaft Valet, und verbleibt uns nunmehr nur noch das Vergnügen nochmals durch den Rohrwald und über den Wasser-Aloë-Teppich zurückzufahren. In dieser Weise verläuft eine Exkursion in das Ried, höchstens mit dem Unterschiede, dass man bei der einen Gelegenheit infolge der Hitze dem Schlagtreffen ausgesetzt ist, bei der anderen bis auf die Haut nass wird, oder aber „nur“ aus dem Kahn purzelt, und man noch froh sein muss, wenn der photographische Apparat nicht auch noch in das Wasser fällt. Ist der Wasserstand sehr niedrig, so hilft nicht einmal die Ruderstange, und muss der Kahn watend hineingezogen werden unter lebhaftem Interesse der Blutegel. Das Verirren ist auch nicht ohne, kommt aber zum Glücke selten vor.

Ausser den schon erwähnten beobachtete ich noch folgende Vogelarten:

Die Graugans (*Anser anser*) nistete jedes Jahr in 6—8 Paaren: viele Nester, beziehungsweise Eier giugen jedoch infolge des durch

tönkrement az esőzések által emelkedő víz-állás következtében, mert a tojások, a víztől elérve, megzúpultak, másrészt pedig a rétben csatangoló parasztleányok és halászok sok fészket kiszedtek.

Réczefészket a rétben sohasem találtam.

Sok tökésréce (*Anas boschas*) fészkel a régi jobb időkben a dunai ártereken és szigeteken levő esonka fűzek oduiban s az elhagyott szürke varjú- és szarkafészkekben. Ősszel a húzáson a rétben *Anas boschas*, *A. crecca*, *A. penelope*, *A. querquedula*, *A. strepera* és *Fuligula nyroca* fordult elő a rétben, a mit lövési eredményeim bizonyítanak. *Fuligula ferina* 1895-ben lövettet

Az egyetlen daru (*Grus grus*) 1894. év novemberben esett el esteli kacsalesen egy kisebb csapatból. Vidékünkön e madár a ritkaságok közé tartozik, s csak őszi vonuláson látható.

Az obligát száresán (*Fulica atra*) és nádirigón (*Acrocephalus arundinaceus*) kívül leginkább szembeötlő még a rét északi szélén levő meredek partban költő számtalan partifeeske (*Clivicola riparia*) s a réti tisztáson tanyázó és fészkelő ezerkók (*Hydrochelidon nigra*) raja. Ugyane tisztáson — „Sztolin vir“ — illetve az annak szegélyét képező úszó nádtorzsokok közt sok *Ortygometra porzana* és *minuta*, továbbá *Luscinola melanopogon* és *Panurus biarmicus* tanyázik, míg ellenben az *Emberiza schoeniclus*, *Acrocephalus schoenobaenus* és *Locustella luscinoides* inkább a rét széleit kedvelik. A kisebb gázlók, mintán a rét egész kiterjedésében egybefüggő mélyvízű nádas képez, meglehetősen esekély számban vannak képviselve, s azok közül a közép és kis mocsári szalonkát (*Gallinago gallinago* és *gallinula*), pajzsos czankót (*Paroncella pugnax*), kevés szélkiáltót (*Numenius arcuatus*) egész nyáron át 1—2 pár *Totanus hypoleucust* s egyszer az arany lilét (*Charadrius pluvialis*) és golyatöcsöt (*Himantopus himantopus*) lőttem, illetve észleltem.

Regengüsse erhöhten Wasserstandes zugrunde, indem die durch das Wasser erreichten Eier anfaulten. Andererseits wurden auch durch die im Riede herumlungelnden Bauernbuben und Fischer viele Nester ausgehoben.

Wildenten-Nester fand ich keine im Riede.

Viele Stoekenten (*Anas boschas*) brüteten in den alten besseren Zeiten in den Höhlungen der Kopfweiden, und in verlassenen Elster- und Krähen-Nestern auf dem Inundationsgebiete und den Inseln der Donau. Im Herbst kamen *Anas boschas*, *A. crecca*, *A. penelope*, *A. querquedula*, *A. strepera* und *Fuligula nyroca* im Riede vor; diese wurden von mir auf dem Anstande erlegt. *Fuligula ferina* wurde 1895 erlegt.

Der einzige Kranich (*Grus grus*) wurde im November 1894 aus einem kleinen Fluge während des abendlichen Entenanstandes erlegt. In unserer Gegend gehört dieser Vogel zur Seltenheit, und kommt nur auf dem Herbstzuge vor.

Ausser den obligaten Rohrhühnern (*Fulica atra*) und Drosselrohrsängern (*Acrocephalus arundinaceus*) sind noch besonders die unzählbaren Mengen der Uferschwalben (*Clivicola riparia*), welche in den Steilufern am Nordrande des Riedes brüten, und die Schwärme der Trauerseeschwalben (*Hydrochelidon nigra*), welche auf der Lichtung des Riedes brüten, zu erwähnen. Auf derselben Lichtung — „Stolin vir“ — beziehungsweise am Rande derselben unter den schwimmenden Rohrwurzelbüscheln hielten sich viele *Ortygometra porzana* und *minuta*, ausserdem *Luscinola melanopogon* und *Panurus biarmicus* auf, während *Emberiza schoeniclus*, *Acrocephalus schoenobaenus* und *Locustella luscinoides* mehr die Ränder des Riedes bevorzugten. Die kleineren Watvögel sind in ziemlich geringer Anzahl vertreten, indem das ganze Ried ein ununterbrochener, in tiefem Wasser stehender Rohrwald ist. Von diesen erlegte, resp. beobachtete ich folgende: die Moorschnepe und kleine Becassine (*Gallinago gallinago* und *G. gallinula*), den Kampfläufer (*Paroncella pugnax*), einige Brachvögel (*Numenius arcuatus*), den ganzen Sommer hindurch 1—2 Paare von *Totanus hypoleucus* und ein einziges Mal den Goldregenpfeifer (*Charadrius pluvialis*) und den Stelzläufer (*Himantopus himantopus*).

Totanus totanus és *T. ochropus*, inkább a dunai árterek, homokpadok, a *Gallinula chloropus* pedig a kisebb nádfeltok madarai s így a rétben nem láthatók.

Bölömbika (*Botaurus stellaris*) minden évben „bömbölt“ és költött is 2—3 párban a rétet legelhagyatottabb helyein, szem elé azonban csak késő ősszel és télen kerültek. E madár nálunk állandóan kitelel a jégmadárral (*Alcedo ispida*) egyetemben.

Ősszel ezrével jár a seregély (*Sturnus vulgaris*) a nádba hálni, s számos törpe sólyom (*Falco merillus*) tanyázik a rétben a seregélypecsenye kedvéért.

A rétisas (*Haliaëtus albicilla*) és barna kánya (*Milvus migrans*) a Dunának és kiöntéseinek madarai s a rétben sohasem mutatkoznak. Fészkel az előbbi 1898-ban Újvidék mellett a Hadi, 1907-ben pedig a Szuszeki szigeten. Utóbbi helyen a még alig szárnyaló fiókát egy halász ütötte le evezőjével s a madár élve került birtokomba.

A barna kánya az egyedüli ragadozó, a mely még a régi számban tanyázik a dunai erdőkben.

A kakuk (*Cuculus canorus*) gyakori madara erdeinknek és ligeteinknek s feltűnő szívesen tartózkodik a nádasok közelében; ugyanis ökelme majdnem kizárólag a nádírigó (*Acrocephalus arundinaceus*) fészkébe rakja tojásait.

A bibicz (*Vanellus vanellus*) 8—10 év előtt közönséges volt; azóta a tojásszedők majdnem teljesen kiirtották.

A törpe gém (*Ardetta minuta*) esakis a rétség szélén s kisebb, különálló nádasokban fészkel, ott azonban mindenütt fellelhető. Nézetem s tapasztalatom szerint ő a legbizalmasabb vízmadár, mert a ladikot bevárja 2—3 méterre s felrepülve is legfeljebb 15—20 méterre száll tova.

A viziguvat (*Rallus aquaticus*) tartózkodási helye a törpe gémmel egyezik, s bujkáló természete következtében úgyszólván soha

Totanus totanus und *T. ochropus* sind als Vögel der Inundationsgebiete und Sandbänke der Donau, *Gallinula chloropus* als Vogel kleinerer Rohrgruppen, in dem Riede nicht beobachtet worden.

Rohrdommel (*Botaurus stellaris*) wurde jedes Jahr gehört und brütete auch in 2—3 Paaren an den entlegensten Stellen des Riedes, konnte jedoch nur spät im Herbste und während des Winters gesehen werden. Diese Art überwintert bei uns ständig, ebenso wie der Bismvogel (*Alcedo ispida*).

Im Herbste benützten Tausende Stare (*Sturnus vulgaris*) das Ried als Schlafplatz, und dem Starenbraten zuliebe wurde das Ried dann von vielen Zwergfalken (*Falco merillus*) besucht.

Der Seeadler (*Haliaëtus albicilla*) und der braune Milan (*Milvus migrans*) sind Vögel der Donau und deren Inundationsgebiete und wurden nie im Riede beobachtet. Ersterer nistete 1898 auf der Kriegsinsel bei Újvidék, und 1907 auf der Szuszecker Insel. Das kaum flugfähige Junge von letzterem Orte wurde von einem Fischer mittels des Ruders heruntergeschlagen und kam lebend in meinen Besitz.

Der braune Milan ist der einzige Raubvogel, welcher sich noch in der früheren Anzahl in den Donauwäldern aufhält.

Der Kukuk (*Cuculus canorus*) ist ein häufiger Vogel unserer Auen und Wälder, und hält sich mit Vorliebe in der Nähe von Rohrwäldern auf, da er seine Eier fast ausschliesslich in den Nestern des Drosselrohrsängers (*Acrocephalus arundinaceus*) unterbringt.

Der Kiebitz (*Vanellus vanellus*) war vor 8—10 Jahren gemein; seitdem ist er von den Eiersammlern fast gänzlich ausgerottet worden.

Der Zwergreiher (*Ardetta minuta*) nistete nur am Rande des Riedes und in kleinen separat stehenden Röhrichtern; hier war er jedoch immer anzufinden. Laut meiner Ansicht und Erfahrung ist er der zutraulichste Wasservogel, da er den Kahn bis auf 2—3 Meter Entfernung ankommen lässt, und auf fliegend höchstens 15—20 Meter wegfliegt.

Die Aufenthaltsorte der Wasserralle (*Rallus aquaticus*) sind dieselben wie diejenigen des Zwergreihers und kommt infolge ihrer versteckten Lebensweise fast nie zu Gesicht;

sem kerül szem elé, csak hangja hallható minduntalan, különösen ősszel.

A nagy és vörösnyakú vöcsök (*Colymbus cristatus* és *griseigena*) ritkák: mindkettő fészkelését megállapítottam.

A kis vöcsök (*Colymbus fluviatilis*) nagyon közönséges, úgy hogy egy-egy réti kiránduláson 3—4 fészket is találtam. A tojások persze vöcsök szokás szerint mindig le vannak a fészkek anyagával takarva, a mi a halászoknak is feltűnt.

Késő ősszel egy-egy kisebb esapat *Anser fabalis* LATH. is ellátogat éjjeli hálásra a nádba vagy a réti tisztásra, de csak kivételesen, mert azoknak fő éjjeli tanyáját a dunai homokszigetek alkotják.

A réti vizállás 1907-ben nagyon alacsony lévén, a gémelek, a vörösgémelek kivételével, az újvidéki füzeserdőbe költöztek át, hol is közöttük a lesipuskások rettenetes pusztítást vittek véghez, úgy hogy az idén (1908) a rét lecsapolása befejezést nyervén, az ősszes gémelek az Újvidék és Karlócza közt levő „Majori sziget“ ódonamenti füzesébe telepedtek át: egyszerre szakítottak a nádban való építkezéssel, s fészkeiket fűzfákra 8—10 méter magasságra rakták. A fészkek sokkal silányabbak mint a nádközöttiek, úgy hogy az *A. valloides* fészkeken át lehet látni s bennök a tojásokat meg lehet számlálni.

A batlák teljesen itt hagyták vidékiünket. A mostani gémelepek azonban nem jósok hosszú életet, mert nagyon könnyen hozzáférhető helyen van.

A szürkegém nálunk elég ritka; annak kisebb telepét Cséb mellett láttam 1899 július 8-án, nem tudom azonban, hogy még létezik-e?

Régeinte nagyon híres madártanya volt a *titeli rét*, mely óriási kiterjedésével és áthatolhatatlan sűrűségű nádasával biztos tanyát nyújtott lakóinak. Midőn azt, s benne a „Belo blato“ nevű tisztást 1898 májusában megismertem, az még mindig meglepte a szemlélőt madárbőségével, dacára annak, hogy a kócsagnak már egy fajta sem fészkel benne, hanem csak őszi és tavaszi vonuláson pihent meg ott egy-két napra. Az a rész, melyet e

nur die Stimme ist fortwährend zu hören, besonders im Herbst.

Der Haubentaucher und rothalsige Taucher (*Colymbus cristatus* und *griseigena*) sind selten: das Brüten beider Arten habe ich konstatiert.

Der kleine Taucher (*Colymbus fluviatilis*) ist sehr gemein, so dass ich bei einer Exkursion in das Ried 3—4 Nester auffand. Die Eier sind nach Taucherart natürlich immer mit dem Nestmateriale zugedeckt, was auch den Fischern auffiel.

Spät im Herbste kommt manchmal auch ein kleiner Flug Saatgänse (*Anser fabalis* LATH.) in das Rohr oder in die Lichtung, um hier zu schlafen, doch geschieht dies nur ausnahmsweise, indem die Haupt-Schlafplätze derselben die Sandinseln der Donau sind.

Als im Frühjahr 1907 der Wasserstand sehr niedrig war, übersiedelten die Reiher mit Ausnahme der Purpurreiher in den Weidenwald von Ujvidék, wo sie von den Raubjägern furchtbare Niederlagen erlitten, weshalb heuer (1908), als die Trockenlegung des Riedes beendet war, sämtliche Reiher in den Weidenwald längs der alten Donau auf der „Major“-Insel übersiedelten; hierselbst brachen sie mit ihrer alten Gewohnheit, ihre Nester in das Rohr zu bauen und errichteten dieselben auf Weidenbäumen in 8—10 Meter Höhe. Die Nester sind viel schlechter gebaut als jene im Rohr, so dass man durch die Nester der Schopfreiher durchsehen und die darin befindlichen Eier zählen konnte.

Die Ibisse verliessen uns gänzlich. Der jetzigen Kolonie prophezeie ich jedoch kein langes Leben, da dieselbe an einer leicht erreichbaren Stelle ist.

Der Graureiher ist bei uns ziemlich selten: eine kleinere Kolonie besichtigte ich am 8. Juli 1899 in Cséb, weiss jedoch nicht, ob dieselbe noch besteht.

Eine sehr berühmte Vogelstelle war früher das Ried von Titel, welches infolge seiner ungeheuren Ausdehnung mit seinen undurchdringbaren Rohrwäldern seinen Bewohnern eine sichere Stätte bot. Als ich dasselbe und die darin befindliche Lichtung „Belo blato“ im Mai 1899 kennen lernte, wurde der Beobachter noch immer von dem Vogelreichtum überrascht, trotzdem Edel- und Silber-Reiher hier nicht mehr brüteten, sondern nur während

rétségből megismertem, emlékeztetett az úvidéki rétre: áttörhetetlen nádas 1—2 méteres mélységű vízben átszelve „fokokkal” s tarkítva sok kisebb tisztással. Voltak a titeli rétből kiemelkedő „háta” és „gerincek” pompás gyepszőnyeggel borítva. Úgy e rét, mint a mosorini is a Duna és Tisza árja ellen töltéssel védve voltak, ezért a sok fészkelő madár.

A titeli rétből észleltem: sok szürke lúd (*Anser anser*), szürke, vörös, üstökös és kanalgém, bakesó és törpe kormorán fészkel. Fehűnő a sok szerkő; mindhárom fajt (*Hydrochelidon nigra*, *leucoptera* és *hybrida*) lőttem. Kacsát ez alkalommal tekintettel a fészkelésre keveset láttam, de szavahihető emberektől többször is hallottam, hogy ottlétemkor (1898-ban) a kacsák már nagyon megfogytak, de öt év előtt egy-egy esteli őszi kacsalesen 80—100 töltényt játszva el lehetett puffogatni.

Ma már száraz a titeli rét, annak lakói eltűntek, kihaltak az avval szomszédos loki sziget rétisasai és buhú; elfogyott a titeli plató oldalából is a buhú s emlékeknek csak egy-két holló maradt a régi jó időkből.

A titeli rét folytatása északnyugat felé a tündéresi nádas volt, a mely észak felé a mosorini rétből ment át. Ebben először 1898 október 5-én voltam. Ez időtájtban már csak a Mosorintól nyugatra s a „Drvaricától” délnyugatra eső mocsár létezett, míg ellenben a falutól északra fekvő ősmocsár már száraz volt. Sekély (félméteren aluli) mélységű síkvíz, iszapos fenékkal és partokkal, behintve asztal- és nyomtató nagyság közt váltakozó káka (*Scirpus*) foltokkal: ez volt a mosorini rét képe fennállásának utolsó éveiben. Valószínű, hogy mielőtt a lecsapolások megkezdődtek, a rét vize mélyebb volt, s ez a körülmény annak képét részben megváltoztatta s kiterjedését megsokszorozta; az azon-

des Herbst- und Frühjahrszuges für ein-zwei Tage hier anruhten. Derjenige Teil, welchen ich von diesem Riede kennen lernte, erinnerte an das Ried von Ujvidék: undurchdringliche, in 1—2 Meter tiefem Wasser stehende Rohrwälder, von Gräben durchschnitten, und mit Lichtungen überstreut. Im Riede von Titel gab es mit prächtigem Grasteppiche überzogene „Rücken“ und sonstige Bodenerhebungen. Dieses, sowie auch das Ried von Mosorin waren gegen die Überschwemmungen der Donau und Tisza durch Dämme gesichert, wodurch das Brüten der vielen Vögel erklärt wird.

Im Riede von Titel beobachtete ich: es brüteten viele Graugänse (*Anser anser*), Graureiher, Purpureiher, Nachtreiher, Schopfreiher, Löffler und Zwergscharben. Auffallend ist die Menge von *Hydrochelidon nigra*, *leucoptera* und *hybrida*: ich erlegte alle drei Arten. Enten sah ich diesmal, in der Brutzeit, nur wenig, doch wurde mir von glaubwürdiger Seite oft versichert, dass der Entenstand damals (1898) sehr zurückgegangen war, dass man aber vor kaum fünf Jahren an einem abendlichen Anstande im Herbst 80—100 Patronen sehr leicht anbringen konnte.

Heute ist das Ried von Titel schon trocken, dessen Bewohner sind verschwunden und mit denselben auch die Seeadler und Uhus der benachbarten Donauinsel Lok ausgestorben; verschwunden sind auch die Uhus aus den Steilwänden des Plateaus von Titel und blieben als Erinnerung aus der guten alten Zeit nur 1—2 Kolkraben zurück.

Das Ried von Titel wurde in nordwestlicher Richtung durch den Rohrwald von Tündéres fortgesetzt, welcher gegen Norden in das Ried von Mosorin übergang. Dieses besuchte ich zum ersten Mal am 5. Oktober 1898. Zu dieser Zeit existierte nur noch der von Mosorin westlich und von der „Drvarica“ südwestlich gelegene Sumpf, während der nördlich vom Dorfe gelegene Ursumpf damals schon trocken war. Seichte, einen halben Meter Tiefe nicht erreichende Wasserflächen mit schlammigem Boden und Ufer, übersät mit Binsen- (*Scirpus*-)gruppen von der Grösse eines Tisches bis zur Grösse einer Tenne: dies war das Bild des Riedes von Mosorin in den letzten Jahren seines Bestandes. Wahr-

ban bizonyos, hogy ezen ösmocsár megfogyott állapotában ideális terület volt úgy a vadászra mint a vadra nézve.

Pompás volt a vadászra nézve, mert eltekintve vadbőségétől, annak bármely része aránylag elég könnyen hozzáférhető volt úgy ladikon mint gázolva, másrészt pedig a sok vizivad meglehetősen kis területre (egy-két ezer holdra) volt összeszorítva. Itt is helyt állt a szabály, hogy a vizivadászatra legjobb a közepesnél valamivel alacsonyabb vízállás, mert a túlnagy vízállásnál a vad túlságosan eloszlik, a túlalacsonyánál pedig rendes tanyáit a túlságos zaklatás következtében elhagyja s hozzáférhetetlen helyeken (dunai homokpadokon) üti fel szállását.

Vetési ludak és lilikfélék (*Anser fabalis*, *A. albifrons* és *A. erythropus*) tömegei jártak ide a síkvizre hálni, hol is a róka nem férhetett hozzájuk, a kacsák ezreiről nem is szólva. Még most is előttem a nyüzsgő kép, a melyből leginkább szembetűnnek a nagy szélkiáltó (*Numenius arcuatus*), pajzsos ezankó (*Pavoncella pugnax*) és bibiez (*Vanellus*) seregei, a havasi partfutó (*Tringa alpina*), az erdei és vöröslábú ezankó (*Totanus ochropus* és *T. totanus*), a parti lile (*Charadrius hiaticola*), egy csapat daru (*Grus grus*), sárszalónkák (*Gallinago gallinago*), a fiistős ezankó (*Totanus fuscus*), s az egész képnek a teljességet megadják a lármázó dankasirályok (*Larus ridibundus*), az elszórtan álldogáló gémek s a pillangószerűen esapongó barna rétihéják (*Circus aeruginosus*). Vadászembernek és természetbarátnak igazán felejthetetlen kép.

Elfog a bosszúság, ha reá gondolok, hogy e vidékről és az abban lezajlott életről egy árva fényképfelvételem sínesen, s annak egyedüli emléke néhány sor a naplomban, s egy az agyban napról-napra halványodó kép.

scheinlich war das Wasser des Riedes vor Beginn der Trockenlegungen tiefer, wodurch einerseits das Bild desselben ein anderes, andererseits der Umfang viel grösser gewesen sein muss; so viel ist jedoch sicher, dass dieser Ursumpf selbst in seinem herabgekommenen Zustande ein ideales Gebiet für Wild und Jäger war.

Für den Jäger war es vom Wildreichtum abgesehen, deshalb so günstig, weil jeder Teil desselben im Kahne oder wadeud verhältnismässig leicht zu erreichen war, und sich das Wild an eine verhältnismässig geringe Fläche (1000—2000 Joch) halten musste. Es bestätigte sich auch hier die Regel, dass für die Wasserjagd der etwas unter dem normalen stehende Wasserstand der günstigste ist, indem sich das Wild bei dem zu hohen Wasserstande zu sehr zerstreut, bei zu niedrigem Wasserstande aber infolge der allzuvielen Störungen das Gebiet verlässt, und an unzugängliche Stellen (Sandbänke der Donau) übersiedelt.

Es hatten Massen von Saat- und Blässgänsen (*Anser fabalis*, *A. albifrons* und *A. erythropus*) ihre Schlafplätze auf den freien Wasserflächen, wo sie vom Fuchse nicht erreicht werden konnten, von den Tausenden der Enten gar nicht zu reden. Noch jetzt sehe ich das Bild der wimmelnden Vogelmasse vor mir, die Scharen der grossen Brachvögel (*Numenius arcuatus*), Kampfläufer (*Pavoncella pugnax*) und Kiebitze (*Vanellus vanellus*), die Wald- und Gambett-Wasserläufer (*Totanus ochropus* und *T. totanus*), den Sandregenpfeifer (*Charadrius hiaticola*), einen Flug Kraniche (*Grus grus*), Moorschnepfen (*Gallinago gallinago*), dunkle Wasserläufer (*Totanus fuscus*) und als Vervollständigung des Bildes die kreischenden Lachmöven (*Larus ridibundus*), die zerstreut umherstehenden Reiher und die nach Schmetterlingsart schaukelnd herumstreichenden Rohrweihen (*Circus aeruginosus*). Für den Jäger und Naturfreund ein wirklich unvergessliches Bild.

Es verdriest mich ungemein, wenn ich bedenke, dass ich von diesem Gebiete und dessen Leben nicht eine einzige photographische Aufnahme besitze, und dass dessen einzige Erinnerungen einige Zeilen meines Tagebuches, und ein von Tag zu Tag immer mehr verblassendes Bild im Bewusstsein sind.

E rétségek lecsapolása és az a hit, hogy az újvidéki rét napjai is meg vannak számlálva, érlelték meg bennem a gondolatot, hogy a még meglevőről fényképemlékeket készítsék magamnak.

Első szerény kísérleteim e téren a mellékelt képek s azok hiányainak ellensúlyozásul szolgáljon az, hogy egy elmúlt és soha többé vissza nem térő világnak utolsó emlékei.

Az alábbiakban befejezésül egy-két adatot közlök naplóból, részben a gémtelep lakóinak fészkelési idejéről, részben a titeli és mosorini rétre vonatkozólag

1896 május 14. először voltam az újvidéki gémtelepen; találtam *Ardea cinerea*, *A. purpurea*, *A. ralloides* és *Nycticorax nycticorax* fészkelőket.

1896 május 24. az első *Plegadis falcinellus* tojás.

1897 május 23. már sok fiatal gém van a telepen.

1897 június 2. sok vörösgém és bakesó, kevés *Ardea ralloides* fióka, sok *A. ralloides* és csupa *Plegadis falcinellus* tojás.

1897 június 22. *Circus aeruginosus* fiatalok egy a gémtelepen levő fészkekben.

1898 május 10. voltam a titeli réten; sok fészkelő *Ardea purpurea* és *Phalacrocorax pygmaeus*.

1898 június 11. tojásaik már csak a batláknak s részben az üstökös gémeknek vannak.

1898 október 8. lúdlesen Mosorinban; témérdek *Anser fabalis*, *A. albifrons*, *A. erythropus*, *Numenius arquatus*, *Vanellus vanellus*, *Fuligula nyroca*, *Anas boschas*, *Tringa alpina* és egy 30-as csapat *Grus grus*.

1899 a titeli rét le van esapolva.

1899. augusztus 1. a Tiszatoroknál nagy csapat *Ciconia nigra*. 1900. év telén két *Cygnus spec.?* tartózkodott az újvidéki nagyréten.

1901. a mosorini rét le van esapolva.

1901 május 4. *Anser anser* fészkelj az újvidéki réten.

1901 június 10. batla fiókák u. o.

1902 január 17. titeli plateauon löve egy *Grus grus*.

Das Trockenlegen dieser Riede, sowie das Bewusstsein, dass auch die Tage des Riedes von Ujvidék schon gezählt sind, reiften den Gedanken in mir, von dem noch Vorhandenen photographische Aufnahmen als Erinnerungen zu machen.

Die ersten bescheidenen Versuche auf diesem Gebiete zeigen die beigegebenen Bilder, deren Mängel man durch den Umstand entschuldigen wolle, dass sie die letzten Erinnerungen einer entschwundenen und niemals wiederkehrenden Welt sind.

Zum Schlusse gebe ich aus meinem Tagebuche einige Notizen über die Brutzeit der Bewohner der Reiherkolonie, und über die Vogelwelt der Riede von Titel und Mosorin.

14. Mai 1896. Erster Besuch der Reiherkolonie im Riede von Ujvidék; Gelege von *Ardea cinerea*, *A. purpurea*, *A. ralloides* und *Nycticorax nycticorax*.

24. Mai 1896. Erstes Ei von *Plegadis falcinellus*.

23. Mai 1897. Schon viele junge Reiher in der Kolonie.

2. Juni 1897. Viel Purpurreiher und Nachtreiher, wenig Junge von *Ardea ralloides*, jedoch viele Alte, und nur Eier von *Plegadis falcinellus*.

22. Juni 1897. Junge von *Circus aeruginosus* in einem Neste in der Reiherkolonie.

10. Mai 1898. Im Riede von Titel brüten viele *Ardea purpurea* und *Phalacrocorax pygmaeus*.

11. Juni 1898. Es haben nur die Ibissee und teilweise die Schopfreier Eier.

8. Oktober 1898. Jagd auf Gänse in Mosorin: Massen von *Anser fabalis*, *A. albifrons*, *A. erythropus*, *Numenius arquatus*, *Vanellus vanellus*, *Fuligula nyroca*, *Anas boschas*, *Tringa alpina*, und ein Flug von 30 Stück *Grus grus*.

1899. Das Ried von Titel trockengelegt.

1. August 1899. An der Tisza-Mündung ein grosser Flug *Ciconia nigra*. Im Winter 1900 eine *Cygnus spec.* im Riede von Ujvidék.

1901. Das Ried von Mosorin entwässert.

4. Mai 1901. Gelege von *Anser anser* im Riede von Ujvidék.

10. Juni 1901. Ibisjunge ebendasselbst.

17. Jänner 1902. Auf dem Plateau von Titel wurde ein Kranich erlegt.

1903 május 2. gémekek meg nem foglalták el a telepet a „Nagyréten”.

1904 június 9. a gémtelep feltünően népes. a rendesenél jóval több a lakó.

1906 május 24. a gémtelep lakóinak száma megesappant. Ennek okát nem tudom.

1907. az újvidéki nagy rét meglehetősen száraz. Diszkek elvonulnak, gémekek legnagyobb-részt az erdőbe áttelepednek.

1907 április 21. *Anser anser* fészekalj.

1908. a rét lecsapolva, teljesen kihalt.

Ez a néhány adat egy a szívünkhöz nőtt világ elmulásának kronológiáját is tartalmazza s önkénytelenül felmerül bennünk a gondolat, hogy nem lenne-e jó még menteni, a mit lehet.

Vannak még területek, melyeknek madárvilága és gémtelepe megállja a sarat minden tekintetben. Nem kellene semmi más, mint-hogy ily területet biztosítana az állam a lecsapolás ellen, a vadászatot rajta és közvetlen környékén feltétlen tilalom alá helyezné, s e tilalmat a legnagyobb szigorral keresztülvinné. Ezzel utódaink halvány képet és fogalmat nyerhetnének arról a szingazdag növényi és állatéletről, mely hajdanta hazánk nagy részét elfoglalta s a régi természetbarát és vadász szívét megörvendeztette, s kedélyét felvidította s elszórakoztatta.*

A rétlecsapolás, a ezáltalán puszkázás és tojásszedés napról-napra terjednek és pusztítanak.

Már mi sem tudunk magunknak a 100 év előtti réti madárelétről fogalmat alkotni.

Mentsünk tehát mindent, a mit lehet, szóval, írásban, képekben s a ki teheti, tetekben.

* Nagyon helyes gondolat. Egyáltalában tenni kellene, hogy minden vidék sajátosságának egy-egy tipikus pontja meglagyassék a maga természetes állapotában, megvédve az állatéletet és a növényzetet is. A külföld ebben az irányban már meg is mozdult!

HERMAN OTTÓ.

2. Mai 1903. Die Reiher haben die Kolonie im „grossen Riede“ noch nicht besiedelt.

9. Juni 1904 Die Reiherkolonie ist auffallend stark bevölkert, viel mehr Bewohner als sonst.

24. Mai 1906. Bevölkerung der Reiherkolonie stark herabgesunken. Ursache unbekannt.

1907. Das grosse Ried ist ziemlich trocken. die Bisse ziehen weg, die Reiher übersiedeln zum grössten Teile in den Wald.

21. April 1907. Gelege von *Anser anser*.

1908. Das Ried trockengelegt und gänzlich ausgestorben.

Diese wenigen Daten enthalten auch die Chronologie des Verschwindens einer uns ans Herz gewachsenen Welt. und es kommt ganz unwillkürlich der Gedanke, ob es nicht gut wäre noch zu retten was rettbar ist.

Es gibt noch Gebiete, deren Vogelwelt und Reiherkolonie in jeder Beziehung noch bedeutend genug sind. Es bedürfte hier nur so viel, dass der Staat diese Gebiete der Trockenlegung entziehe, die Jagd auf denselben und deren unmittelbaren Umgebung unter strengstes Verbot stelle, und dieses Verbot mit grösster Strenge durchführe. Dadurch würden unsere Nachkommen ein blasses Bild und einen Begriff über das farbenprächtige Pflanzen- und Tierleben gewinnen, welches einstens einen grossen Teil unseres Vaterlandes einnahm, das Herz der alten Naturfreunde und Jäger erfreute, und deren Gemüt erfrischte und ergötzte.*

Das Trockenlegen der Riede, das zwecklose Herumschiessen, das Eiersammeln und mit diesen der Verfall gewinnen von Tag zu Tag mehr Raum.

Auch wir können uns schon keinen Begriff über das Vogelleben in den Rieden vor 100 Jahren gestalten.

Es ist daher alles zu retten, was möglich ist, mit Wort und Bild, und wer es tun kann mit der Tat.

* Ein sehr richtiger Gedanke. Überhaupt sollte danach getrachtet werden, dass gewisse typische Punkte über die Eigentümlichkeit einer jeglichen Gegend durch das Schützen des Pflanzen- und Tierlebens in ihrer natürlichen Beschaffung erhalten werden. Im Auslande ist diese Bewegung schon begonnen worden.

OTTO HERMAN.

FIATAL BATLÁK. — JUNGE SICHLER.

FIATAL SZÜRKEGÉM- ÉS KANALASGÉM-FIÓKÁK A FÉSZEKBEN.
JUNGER GRAUREIHER UND JUNGE LÖFFELREIHER IM NESTE.

DR. SZLÁVY KORNÉL FÉNYKÉPFÖLVÉTELEI AZ OBEDSZKA BARÁBAN.
PHOTOGRAPHISCHE AUFNAHMEN VON DR. KORNEL V. SZLÁVY IN DER OBEDSZKA BARA.

FIATAL TÖRPE KÁRÓKATONÁK. — JUNGE ZWERGSCHARBEN.

FIATAL KANALASGÉM.
JUNGER LÖFFELREIHER.

ÜSTÖKÖSGÉM.
SCHOPFREIHER.

DR. SZLÁVY KORNÉL FÉNYKÉPFÖLVETELEI AZ OBEDSZKA BARÁBAN.
PHOTOGRAPHISCHE AUFNAHMEN VON DR. KORNEL V. SZLÁVY IN DER OBEDSZKA BARA.